

ŽIVÁ LATINSKÁ SLOVA

Grātis
Prō formā
In absentia
In memoriam
Notā bene. (N. B.)

grātia (čti grācia; slabika *ti* se před samohláskou zpravidla čte jako *ci*), ae. f. dík, vděčnost; grātis = grātiis (ab. pl.) zadarmo — forma, ae. f. podoba, tvar — prō (předl. s abl.) pro; prō formā pro podobu, jen tak, naoko — absentia, ae. f. nepřítomnost — memoria, ae. f. pamět, památka; in memoriam na (posmrtnou) památku, na pamět (např. posmrtné vyznamenání na pamět statečných činů zemřelého) — notō, ās, āre označit (si), zapamatovat (si)

Minerva, bohyně umění

2. deklinace

Vzor: *servus, servī, m.*
exemplum, exemplī, n.

1. Servus ā dominō castigātur. 2. Amīcum amāmus, nam ab amīcō amāmur. 3. Poētae industriam populī laudant. 4. In agrō cum agricolis labōrāmus; itaque ab agricolis laudāmur. 5. Discipulum magister in scholā laudat, nam discipulus bene labōrat.

6. Magistrōrum exempla puerōs ēducant. 7. Magistrī pueris dē vitā fabrōrum et agricolārum narrant. 8. In bellō virī et fēminae pugnant. 9. Magister pueris dē Neptūnō, Rōmānōrum deō, narrant. 10. Puerī et puellae librōs amant.

ager, agrī, m. pole
amicus, ī, m. přítel
amō, ās, āre milovat, mít rád
bellum, ī, n. válka
castigō, ās, āre kárat
deus, ī, m. bůh
discipulus, ī, m. žák
dominus, ī, m. pán
exemplum, ī, n. příklad
faber, brī, m. řemeslník
liber, brī, m. kniha

magister, trī, m. učitel
nam nebot
Neptūnus, ī, m. Neptun, bůh moře
populus, ī, m. národ, lid
puer, puerī, m. chlapec, hoch
pugnō, ās, āre bojovat
Rōmānus, ī, m. Říman
servus, ī, m. otrok
vir, virī, m. muž; člověk; pl. lidé,
vita, ae. f. život

GRAMATIKA

2. deklinace

Vzor: *servus, servī, m.*; *exemplum, exemplī, n.*

Singular

nom. <i>serv-us</i> otrok	<i>puer</i> chlapec	<i>exempl-um</i> příklad
gen. <i>serv-ī</i>	<i>puer-ī</i>	<i>exempl-ī</i>
dat. <i>serv-ō</i>	<i>puer-ō</i>	<i>exempl-ō</i>
ak. <i>serv-um</i>	<i>puer-um</i>	<i>exempl-um</i>
vok. <i>serv-e!</i>	<i>puer!</i>	<i>exempl-um!</i>
abl. <i>serv-ō</i>	<i>puer-ō</i>	<i>exempl-ō</i>

Plurál

nom. <i>serv-ī</i> otroci	<i>puer-ī</i> chlapeč	<i>exempl-a</i> příklady
gen. <i>serv-ōrum</i>	<i>puer-ōrum</i>	<i>exempl-ōrum</i>
dat. <i>serv-īs</i>	<i>puer-īs</i>	<i>exempl-īs</i>
ak. <i>serv-ōs</i>	<i>puer-ōs</i>	<i>exempl-a</i>
vok. <i>serv-ī!</i>	<i>puer-ī!</i>	<i>exempl-a!</i>
abl. <i>serv-īs</i>	<i>puer-īs</i>	<i>exempl-īs</i>

Do 2. deklinace patří substantiva, která jsou zakončena

v nom. sg. na **-us, -(e)r, -um**
v gen. sg. na **-ī**

Substantiva zakončená na *-us, -(e)r* jsou většinou maskulina. Jména stromů, zemí, ostrovů a měst jsou **feminina**, např. *Dēlus, ī, f.* Délos. Všechna se skloňují podle vzoru *servus (puer)*.

Substantiva zakončená na *-um* jsou **neutra** a skloňují se podle vzoru *exemplum*.

U substantiv zakončených na *-(e)r* je vokativ sg. bez koncovky *-e* (*puer!* chlapče!).

Pravidla o neutrech všech deklinací

1. Neutra mají ve všech deklinacích stejný tvar v nominativu, akuzativu a vokativu -- podobně jako v češtině.
2. Neutra mají v nominativu, akuzativu a vokativu plurálu koncovku *-a (exempla)* -- podobně jako v češtině *města*.

C V I Č E N Í

- a) Které dva pády v singularu 2. deklinace zní stejně? Jakou mají koncovku?
Které dva pády v plurálu 2. deklinace zní stejně? Jakou mají koncovku?
V kterých dvou pádech je stejná koncovka jak v 1., tak ve 2. deklinaci?
- b) Určete pády: *puerī et puellae, puerō et puellae, puerō et puellā, puerum et puellam, puerōrum et puellārum!*
- c) Vyhleďte v III. lekcí substantiva 1. deklinace a substantiva 2. deklinace! Určete vždy číslo a pád!
- d) Dejte do plurálu věty č. 1, 5, do singularu věty č. 6, 7, 8, 10! Dejte do pasíva věty č. 3, 6, 10, do aktiva větu č. 1!
- e) Přeložte: *vīta virōrum et fēminārum, industria fabrōrum, in agrōs, in agrīs, cum amicīs, dē magistrō et magistrā!*

ŽIVÁ LATINSKÁ SLOVA

• Curriculum vitae	• Post fēstum	• Locus sigilli (L. S.)
• Ex libris	• Dē factō	• Ex officiō (Ex offō)

curriculum, i, n. běh; **curriculum vitae** životopis — **fēstum, i, n.** slavnost, slavnostní hostina — **post** (předl. s ak.) po; přijít „**post fēstum**“ = přijít pozdě — **locus, i, m.** místo — **sigillum, i, n.** pečeť; **L. S.** místo pečeti, pro počeť, pro razítko: např. na konci úřední listiny — **ex** (předl. s abl.) z, **ex libris** z knih; v knize uměleky provedená značka vlastníka knihy — **factum, i, n.** skutek, **dē factō** = ve skutečnosti, skutečně — **officium, ii, n.** povinnost, úřední povinnost; **ex officiō** z úřední povinnosti, úředně

• Neptun, bůh moře

IV

2. konjugace

Vzor: *moneō, monēre*

Adjektiva 1. a 2. deklinace

1. Magister discipulōs interrogat, discipuli mag'istrō respondent. 2. Nisi memoriam exercētis, ā magistris monēmini. 3. Pueri magistrōrum verba memoriā tenent. 4. Agrī et oppida bellis dēlentur.

5. Discipulus industrius ā magistrō bonō laudātur. 6. Viri probi officia servant. 7. Puellae bonae et industriae ā magistris nōn monentur. 8. Amīcus in oppidō parvō, sed pulchrō labōrat. 9. Agricolae industrii ab incolis laudantur. 10. Bene labōrās; itaque nōn monēris.

bonus, a, um dobrý
dēleō, ēs, ēre ničít
exerceō, ēs, ēre zaměstnávat, cvičít
industrius, a, um přičinlivý, pilný
interrogō, ās, āre (s ak.) ptát se
memoria, ae, f. paměť, památka,
 vzpomínka
moneō, ēs, ēre napomínat
nisi (podm. spojka) jestliže ne
officium, ii, n. povinnost

oppidum, i, n. město, městečko
parvus, a, um malý
probus, a, um řádný, poctivý
pulcher, chra, chrum, krásný, hezký
respondeō, ēs, ēre odpovídat
servō, ās, āre zachovávat; *servō officium* plním svou povinnost
teneō, ēs, ēre držet; *memoriā teneō* (držím paměť =) pamatuji si
verbum, i, n. slovo, sloveso

GRAMATIKA

2. konjugace

Vzor: *moneō, monēre*

Indikativ přítomný:

Aktivum:	Pasívum:
sg. 1. <i>mon-e-ō</i> napomínám	<i>mon-e-or</i> jsem napomínán, -a, -o
2. <i>mon-ē-s</i>	<i>mon-ē-ris</i>
3. <i>mon-e-t</i>	<i>mon-ē-tur</i>
pl. 1. <i>mon-ē-mus</i>	<i>mon-ē-mur</i>
2. <i>mon-ē-tis</i>	<i>mon-ē-mini</i>
3. <i>mon-e-nt</i>	<i>mon-e-ntur</i>

Imperativ:

2. sg. *mon-ē!* napomínej!
2. pl. *mon-ē-te!* napomínejte!

Infinitiv:

mon-ē-re napomínat *mon-ē-ri* být napomínán, -a, -o

Do 2. konjugace patří slovesa, jejichž přítomný kmen končí na samohlásku *-ē*: *monē-re*. Osobní přípony jsou jako u I. konjugace (viz str. 13 a 14), takže koncovky jsou:

-eō, -ēs, -et, -ēmus, -ētis, -ent pro aktivum,
-eor, -ēris, -ētur, -ēmur, -ēmini, -entur pro pasívum.

Přídavná jména-adjektiva (*nōmina adiectiva*)

1. a 2. deklinace

jsou zakončena jako substantiva 1. a 2. deklinace.

Srovnej:
discipulus bonus *liber pulcher* *fēmina bona* *verbum bonum*
dobrý žák krásná kniha dobrá žena dobré slovo

Skloňují se proto jako substantiva: *servus (puer), fēmina, exemplum*. Jsou trojvýchodná se zvláštní koncovkou pro každý rod:

-us -er -a -um

O použití adjektivní koncovky rozhoduje rod substantiva. Je proto:

	<i>discipulus,</i>	<i>bonus,</i>	gen. <i>discipulī</i>	<i>bonī</i>
	<i>puer</i>	<i>bonus,</i>	gen. <i>puerī</i>	<i>bonī</i>
ale: <i>poēta</i>	<i>bonus,</i>		gen. <i>poētae</i>	<i>bonī</i>
<i>agricola</i>	<i>industrius,</i>		gen. <i>agricolae</i>	<i>industriī</i>

Koncovka adjektiva tedy nemusí tvarem souhlasit s koncovkou substantiva.

Poznámka o postavení adjektiv ve funkci shodného přívlastku: zatímco v češtině je adjektivum obvykle před substantivem, v latině často stojí za substantivem: *poēta bonus* dobrý básník.

CVIČENÍ

- Určete pády: *poētam bonum, puellārum industriārum, oppidi pulchri, oppida parva, agricolā industriō, agricolae industriō, agricolae industrii!*
- Přeložte: *monēmus, labōrātis, laudāris, cantāte, exercē, teuentur, dělētur*:
monēs, nōn laudās: monētur, nōn laudātur: monēmini, nōn laudāmini;
příklad, příklady, pracujeme, chlapec zpívá, chlapeci zpívají!
- Dejte do singuláru věty č. 2, 3, 4, 6, 7, 9! Do plurálu věty č. 5, 8, 10! Do aktiva věty č. 5, 7, 9!
- Vyhleďte ve slovníku, od kterých sloves a substantiv jsou tyto tvary a pády: *moventur, firmāmur, nocēs, pārē; proclia, annis, dominae, fugam!*
- Vysvětlete původ a význam těchto cizích slov: *bonita* (půdy), exemplárně (potrestat), memorovat, oficiální, popularita, verbalismus!

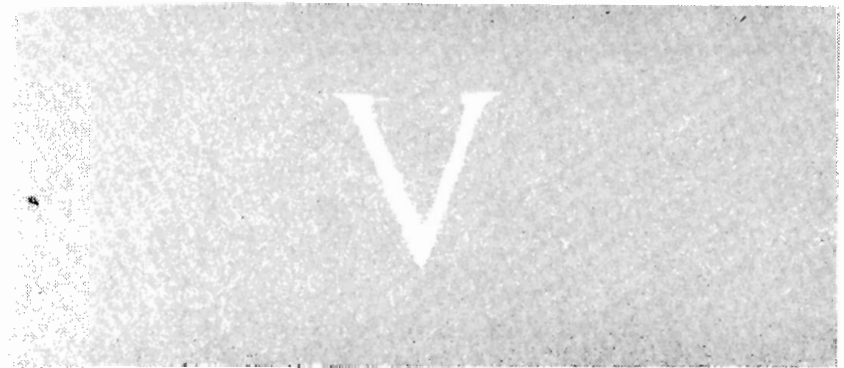
Přehled koncovek substantiv a adjektiv 1. a 2. deklinace

	1. deklinace feminina	2. deklinace	
		maskulina	neutra
Sg. nom.	-a	-us (-er)	-um
gen.	-ae	-i	-ī
dat.	-ae	-ō	-ō
ak.	-am	-um	-um
vok.	-a	-e (er-)	-um
abl.	-ā	-ō	-ō
Pl. nom.	-ae	-ī	-a
gen.	-ārum	-ōrum	-ōrum
dat.	-īs	-īs	-īs
ak.	-ās	-ōs	-a
vok.	-ae	-ī	-a
abl.	-īs	-īs	-īs

ŽIVÁ LATINSKÁ SLOVA

Persōna grāta
 Pium dēsiderium
 Ex privātā industriā
 Ad absurdum
 Ad infinitum
 Per longum et lātum

persōna, ae, f. osoba — grātus, a, um, milý, oblíbený — dēsiderium, īi, n. touha, přání — pius, a, um zbožný — privātus, a, um soukromý — ad (předl. s ak.) k — absurdus, a, um nesmyslný; ad absurdum k nesmyslnosti, do nemožnosti — infinitus, a, um nekonečný; ad infinitum do nekonečna — per (předl. s ak.) přes, skrze — longus, a, um dlouhý — lātus, a, um široký; per longum et lātum zdlouha a zeširoka (mnoho), např. mluvit

3. konjugace

Vzory: legō, legere
 capiō, capere

Adverbia od adjektiv 1. a 2. deklinace

1. Librum pulchrum legis. 2. Puerī scribunt, puellae legunt.
3. Si male scribitis, corrigimini. 4. Verba movent, exempla trahunt.
5. Linguam Latīnam industriē discimus.
6. Virī probi magnās divitiās nōn capiunt. 7. Discipuli magistrōrum praecepta faciunt. 8. In bellō virī, fēminae, liberī interficiuntur.
9. Cape exemplum ā discipulis industriis!

capiō, is, ere brát (si), chytat
 corrigō, is, ere opravovat
 capiō, is, ere žádat, dychtit, toužit;
 divitiās (ak.) po bohatství
 discō, is, ere (s ak.) učít se
 divitiāe, ārum, f. (subst. pomnožné)
 bohatství
 faciō, is, ere dělat, činit
 interficiō, is, ere zabíjet

Latīnus, a, um latinský
 legō, is, ere sbírat, číst
 liberī, ōrum, m. děti
 lingua, ae, f. jazyk, řeč
 magnus, a, um velký
 moveō, ēs, ēre hýbat; dojímat
 praeceptum, ī, n. rozkaz (faciō plním)
 scribō, is, ere psát
 trahō, is, ere táhnout, přitahovat

GRAMATIKA

Výslovnost: **-ngu** se vyslovuje jako **ngv**: *lingua*
ti před samohláskou nebo před **ae** vyslovujeme
zpravidla jako **ci**: *divitiae* (čti: dývicijé)

3. konjugace

Vzor: *legō, ere*

Indikativ přítomny:

Aktivum:	Pasívum:
sg. 1. <i>leg-ō</i> čtu	<i>leg-o-r</i> jsem čten, -a, -o
2. <i>leg-i-s</i>	<i>leg-ē-ris</i>
3. <i>leg-i-t</i>	<i>leg-i-tur</i>
pl. 1. <i>leg-i-mus</i>	<i>leg-i-mur</i>
2. <i>leg-i-tis</i>	<i>leg-i-mini</i>
3. <i>leg-u-nt</i>	<i>leg-u-ntur</i>

Imperativ:

sg. 2. *leg-e!* čti!
pl. 2. *leg-i-te!* čtěte!

Infinitiv:

leg-e-re číst *leg-ī* být čten, -a, -o

Prézentní kmen sloves 3. konjugace dostaneme, oddělíme-li od infinitivu přítomny akt. **-ere**: *leg-ere, cap-ere*.

Koncovky ind. přítomny 3. konjugace jsou:

-ō, -is, -it, -imus, -itis, -unt pro aktivum
-or, -eris, -itur, -imur, -imini, -untur pro pasívum

N. B. (= **Notā bene!** Poznamenej si dobře!) V 3. konjugaci má pasívny infinitiv přítomny jen koncovku **-ī** (nikoliv **-rī**).

Jako *legō* se časují i slovesa typu *capīō, is, ere* s výjimkou 1. osoby sg. a 3. osoby pl. v aktivu i pasívu.

Srovnej:

Aktivum:	Pasívum:
sg. 1. <i>leg-ō</i>	<i>leg-or</i>
<i>cap-i-ō</i>	<i>cap-i-or</i>
pl. 3. <i>leg-unt</i>	<i>leg-untur</i>
<i>cap-i-unt</i>	<i>cap-i-untur</i>

Příslovce (adverbia)

od adjektiv 1. a 2. deklinace se tvoří zpravidla **příponou -ē**, která se přidává ke kmeni adjektiva. Kmen adjektiva dostaneme, oddělíme-li koncovku genitivu sg. mask.:

nom. adjektiva:	genitiv adjektiva:	příslovce:
<i>industrius</i> příčinnivý	<i>industri-ī</i>	<i>industri-ē</i> příčinnivě
<i>pulcher</i> krásný	<i>pulchr-ī</i>	<i>pulchr-ē</i> krásně

Způsob tvoření adverbí od adjektiv 1. a 2. deklinace je tedy v latině i v češtině podobný:

v latině přípona -ē v češtině přípona -e (-ě)
--

CVIČENÍ

- Ve kterých osobách se liší časování sloves typu *legere* a *capere*? Ukažte to na tvarech dvojice sloves: *corrīgō* — *interficiō*!
- Časujte ve všech osobách větu: *Bene discō: itaque nōn moneor.*

c) Přeložte slovesné tvary: corrigis, corrigeris, corrige, corrigi, corrigimini;
legit, monēmur, movent, cupiunt, discimus, labōrāmus, interficiuntur, capitis;

žádáme, čtou, jste opravováni, učte se, dělají!

větu: Žáci, vezměte si příklad od učitelů a pilně pracujte!

d) Dejte do singuláru věty č. 2, 3, 4, 6, 7! Do plurálu věty č. 1, 9!

ŽIVÁ LATINSKÁ SLOVA

● Historia — magistra vitae. ●

● Sine irā et studiō. ●

● Inter arma silent Mūsae. ●

historia, ae, f. dějepis, dějiny, historie — sine (předl. s abl.) bez — ira e, f. hněv, záští — studium, ii, n. snaha, úsilí, náklonnost; sine irā et studiō (bez záští a náklonnosti =) bez jakéhokoli náznaku záští a náklonnosti; nestranně chtěl psát historik Tacitus své Letopisy (*Annālēs*) o císařské době v Římě — inter (předl. s ak.) mezi — arma, ōrum, n. (subst. pomnožn. zbraň, válka — sileō, ēs, ēre mlčet — Mūsa, ae, f. Múza (bohyně básnictví, umění a věd; podle řec. básníka Hesioda jich bylo devět)

Římská mince z doby císaře Trajana

4. konjugace

Vzor: *audiō, audīre*

1. Cottidiē in scholam venimus. 2. Discipulī magistrōrum verba audiunt et discunt. 3. Industriā fabrōrum et agricolārum patria firmātur. 4. Si iūstē pūnis, numquam nocēs. 5. Magistrīs in scholā pārēmus; itaque nōn pūnīmur.

6. Multī multa sciunt. 7. Agricolae saepe in oppidum veniunt. 8. A virīs perītīs bene exercēminī et ērudiminī. 9. Patriam semper firmāmus et dēfendimus.

audiō, *is, ire* slyšet, poslouchat
cottidiē každodenně
dēfendō, *is, ere* bránit
ērudīō, *is, ire* vzdělávat, poučovat
firmo, *ās, āre* upevňovat, posilovat
iūstus, *a, um* spravedlivý
multus, *a, um*, mnohý, početný
noceō, *ēs, ēre* škodit

numquam (*nunquam*) nikdy
pārēō, *ēs, ēre* poslouchat, být poslušen; magistrō (dat.) učitele
perītus, *a, um* zkušený
pūniō, *is, ire* trestat
sciō, *scīs, scīre* vědět, znát
semper vždy
veniō, *is, ire* přicházet